

здійснюють інформування громадян на період дії в Україні правового режиму воєнного стану. URL: https://movaombudsman.gov.ua/storage/app/sites/14/Zvit_posadovtsi.pdf.

4. Євченко О. Правові засади мовної політики України в умовах воєнного стану. Закарпатські філологічні студії. 2022. Т. 1, № 26. С. 52–55. URL: http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/26/part_1/9.pdf

5. Правова система України в умовах воєнного стану: збірник наукових праць. За загальною редакцією О. О. Кота, А. Б. Гриняка, Н. В. Міловської, М. М. Хоменка. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. 540 с.

Гарбуз Анна Володимирівна,
здобувач ступеня вищої освіти
бакалавра факультету гуманітарних
наук Національного університету
«Києво-Могилянська академія»
Науковий керівник:
доцент кафедри української мови
Національного університету «Києво-
Могилянська академія», кандидат
філологічних наук, доцент
Доценко О. Л.

МОВНА СИТУАЦІЯ МАРІУПОЛЬЩИНИ: ДІАХРОНІЯ ТА СИНХРОНІЯ

Маріуполь – найбільше південне місто Донецької області, осередок мореплавства, торгівлі, туризму. Через особливі історичні умови на території Маріупольщини сформувалось унікальне мовне середовище. Сьогодні воно як ніколи потребує дослідження і захисту.

У IX ст. через Маріупольщину проходив важливий торговельний шлях, який пов'язував Європу з Кавказом. На землях Приазов'я розгорталися битва на р. Калка 1223 року, війни русинів з печенігами, половцями та іншими тюркськими народами. Ще тисячу років тому на Маріупольщині було засноване перше поселення Адомаха. Хоча за свідченнями деяких науковців давні українці почали селитися поблизу річок Кальміус та Міус ще з V ст. Ці факти дають нам можливість уявити мовно-культурне формування регіону з часів Середньовіччя.

Процеси загострилися в козацьку добу. Близько 1500 року на березі річки Кальміус козаки збудували фортецю Дамаха, що

мала захищати хутори й села від набігів кримських татар. У XIII ст. Довкола фортеці сформувалася Кальміуська козацька слобода. Поруч співіснували давньогрецькі поселення, що були засновані ще в період грецької колонізації Приазов'я. Наприкінці XIII ст. російська імператриця Катерина II розпочала проєкт депортації християнських народів з Криму, в результаті якого землі Приазов'я густо заселили греки. Тоді було засновано місто «Маріу-Поль». Після будівництва великих портів, кількість іноземців на Приазов'ї зростає ще більше. Врешті це спричинило величезну історичну мішанину і поєднання в мовному просторі абсолютно різних спільнот.

Такі історичні події спровокували формування великих етнічних груп у відносно малому просторі. Стався феномен розділення греків на дві гілки: румеїв (єлінців, що розмовляють давньогрецькою, що змішалася з тюркськими мовами та місцевими українськими діалектами) та урумів (народом, що розмовляє сумішшю давніх тюркських мов, які змішалися з грецькою, турецькою, російською й місцевими українськими діалектами, але теж вважає себе греками). Історики досі не можуть дійти остаточної думки щодо причини такого розділення, а проте воно є унікальним й існує лише на українському Приазов'ї.

Отже, на початку XX ст. на Маріупольщині жило понад 100 національностей. Далі – радянські репресії проти місцевого населення, голодомори, дві світові війни, масштабне зросійщення. Кількість етнічних спільнот зменшилась в декілька разів.

Масштаби втрат можемо відстежити за роками, провівши соціолінгвістичне інтерв'ювання маріупольців. Корінний житель Михайло, 1962 р. н., розповідає що в 60-70-х роках минулого століття він жив у російськомовному середовищі через радянську політику. Хоча його бабуся була україномовною, у сім'ї спілкувалися російською, оскільки батьки мали технічну освіту і навчалися російською. На підприємствах також використовували російську через велику кількість термінів. Проте Михайло часто чув також грецьку й татарську або турецьку мови [3].

Валентина, однолітка Михайла, також росла в російськомовній сім'ї 60-70-тих років. Її дідусь по батьковій лінії та обидві бабусі були україномовними, походили з довколишніх сіл, зокрема Гусельщиковаго, де зберігалася українська мова до приходу більшовиків. Батько Валентини спілкувався з бабусею суржиком. Інша гілка родичів, рибалки з

села Ляпіно, також говорила українською. Українськомовність Валентина аргументує зокрема тим, що в селах люди жили в закритому мовному середовищі, тому зберігали ідентичність. З цього можна зробити висновок, що в другій половині ХХ ст. мови національних меншин та й українська мова безпосередньо були розвинуті локально, здебільшого в селах Маріупольщини. Великі міста на той час вже говорили російською [2].

Сніжана, чия юність припала на 90-ті роки, не може згадати жодного представника національної меншини, який би послуговувався рідною мовою. Вона згадує лише двох дівчаток з дитячого садка, що говорили українською принаймні частково. У школі всі предмети викладали російською, крім української мови та літератури. До 2004 року майже всі школи були російськомовними, лише дві школи в Маріуполі викладали українською. Ситуація змінилася лише на початку 2000-х і більшість шкіл перейшли на українську [2].

Тож ми бачимо, які різкі зміни відбулись у маріупольському суспільстві з середини ХХ ст. до 2022 року. Полімовність і полікультурність майже повністю переросла в зросійщення та меншовартість, особливо у великих містах. Л. Масенко пише: «Постколоніальна мовна ситуація призвела до того, що в нашій спільноті порушена рівновага між розумінням мови як символу ідентичності, з одного боку, та засобу спілкування, з іншого» [5].

Але така складна ситуація є лише підтвердженням актуальності вивчення мовної ситуації Маріупольщини. І. Дзюба зауважував, що Донеччина в найгострішому вигляді акумулює успадковані з минулого мовні проблеми, характерні для всього Сходу і Півдня України, і тому саме вона б могла стяти своєрідною лабораторією їхнього продуктивного розв'язання [4].

Список використаних джерел

1. Гарбуз А. Анастасія : інтерв'ю. 22.04.2024. URL: <https://drive.google.com/file/d/1UdgAZe6AhVAia76dzHUI9y3H2NddZCp1/view?usp=sharing>.

2. Гарбуз А. Валентина й Сніжана : інтерв'ю. 8.04.2024. URL: <https://drive.google.com/file/d/1x8t0B0vIU9YccGdqQCzEoNACQZCT-w1/view?usp=sharing>.

3. Гарбуз А. Михайло : інтерв'ю. 27.03.2024. URL: https://drive.google.com/file/d/1FzMaC-Tivvw_Qx9JXUi-zapPAH3T59h/view?usp=sharing.

4. Дзюба І. Донбас – край українського слова. *Уроки правди і добра: поезія і проза* / Упор. В. Оліфіренко. Передмова І. Дзюби : Донбас, 2001. С. 37.

5. Масенко Л. Мовна ситуація України в соціолінгвістичних вимірах. Війна з Росією вплинула на багатьох. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/30586236.html>.

6. Янковський О. Політика депортації: за що вірмен, болгар і греків виселяли з Криму. Крим. Реалії. URL: <https://ua.krymr.com/a/polityka-deportatsii-za-shcho-vironen-hrekiv-i-bolhar-vyselially-z-krymu/28582230.html>.

Гладченко Анна Анатоліївна,
здобувач ступеня вищої освіти
бакалавра навчально-наукового
інституту права та психології
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник:
професор кафедри мовної підготовки
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат філологічних наук, доцент
Доценко О. Л.

МОВНА ПОЛІТИКА ФРАНЦІЇ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Мовна політика будь-якої держави спрямована на збереження, захист від негативного впливу інших мов та гармонійний розвиток і функціонування державної мови, мов корінних народів і національних меншин. Вона регулює використання мов в публічних, офіційних, культурних та релігійних сферах життя суспільства.

Мовна політика України і мовна політика Франції мають певні спільні риси, але також суттєво відрізняються за низкою ознак.

Відповідно до статті 10 Конституції України: «Державною мовою в Україні є українська мова. Держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України. В Україні гарантується вільний розвиток, використання і захист російської, інших мов національних меншин України. Держава сприяє вивченню мов міжнародного спілкування» [2].

Відповідно до статті 2 Конституції Франції: «Мова Республіки – французька». Цей пункт Конституції посилює